

Elkarrean Aurrera

Euskal Herrian... lari dagokionez azkenaldian daraman esperientzia penagarria da.

Hogela euskara berrietzara doaz gero. Euskaldunok orain bi urte demokrazian eta indar abertzaleengana ipinitako itxaropena, diglosiarre nagia gordinean arautu da. Orain sukurtsalitatek ez ezik aidentu abertzaleek ere, neurri handi batean, euskara ekonomia eta marjinatu egiten dute. Gure aidentu etzekoetan, edo bi abertzaleetan, euskarak ez du auzkitzen benetako defektuarik. PNV-ak, ESEI-k, EE-ak, HB-ak, eta abarrek, ez dazkate euskararen susperetzariko benetako asmo, programa eta praxirik. Gure uidentuek abertzaleak nagusi direlarik, ez da nabari, gehien ostean, benetako bi nagusimago edo elebitarag baterako utzirik. Susperifikuziak eraginik, upotutako aidentuik errian darabilite nagusien beren buruan, aidentu eta buruzburu...

Elkarteen Agiria

Euskal Herriak («euskararen herria» bere etimologian) hizkuntza nazionalari dagokionez azkenaldian daraman ezperientzia penagarria da.

Honela euskara heriotzara doakigu. Euskaldunok orain bi urte demokrazian eta indar abertzaleengan ipinitako itxaropena, diglosiaren egia gordinean amaitu da. Orain sukurtsalistek ez-zezik alderdi abertzaleek ere, neurri handi batean, euskara zokoratu eta marjinatu egiten dute. Gure alderdi etxekoetan, edo-ta abertzaleetan, euskarak ez du aurkitzen benetako defetsarik. PNV-ak, ESEI-k, EE-ak, HB-ak, eta abarrek, ez daukate euskararen suspertzerako benetako asmo, programa eta praxirik. Gure udaletxeetan abertzaleak nagusi direlarik, ez da nabari, gehien batean, benetako bilinguismo edo elebitasun baterako urratsik. Sasi-efikaziak eraginda, aipatutako alderdiek erdara darabilte nagusien beren harreman, agiri eta batzarretan. Ikastolak, alfabetatze mogimendua, eta kultur taldeak dira, ia soilik, diglosia agintzeko borrokan ari direnak.

Zifrak nahiko nabarmenak dira marjinazio honen arazoan. Aldibidez, PNV-aren «Euzkadi» organoan, batzutan, euskararen kopurua ez da % 1'6 ematen; EEaren «Hitz» organoan, berriz, azkenekotan españolez idatzia dago ia erabat; «Punto y Hora»-k, era berean, HB-aren ideietakoa, ez du euskararen benetako erabilpen logikorik. Egunkarietan gertakari berbera dugu: haseran %30 egingo zuela adierazi zuen «egin»ek, eta gauza bera «DEIA»k; gaur egun, ordea, %6 inguruan dabil «DEIA», eta batzutan «Diario Vasco»-k igandeetan baino gutiago ere eman izan du; eta «egin» %17-ren batetik, %7 edo %8-ra jetxi da. Irratietan ez du inork errespetatzen, adibidea, Gipuzkoako euskaldunen kopurua (%49), dituen 320.000 euskaldunen arabera. Euskarazko irratsaioak, irratarik gehienetan, sinbolikoak dira, Herri Irratian ezik; eta honek ere ez du sekula Gipuzkoako esukaldungoaren arabera jokutzen.

Mitinetan, batzarretan, gauza berbera. Efikaziagatik omen, euskalduna isilik eta «española» nagusi. Eusko Kontseilu Nagusiarentzat, era berean, euskara, «hizkuntza nazionala», hizkuntza arrotza eta estrainua da.

Nahiz eta abertzaleak (PNV, EE, HB) udaletxerik gehienetan egon, oraindik ere hirietako errotualzioak ea erabat, españolez jarraitzen du; eta berdin merkatu eta autobideetako seinale nagusiak. Euskara maioriaren hizkuntza den herrietan ere, batzarrik gehienek erdaraz egiten dira.

Geroz eta gehiago da gauza nabarmena, hemen dabilen «vasko»aren kontzeptu geografiko hutsa; aspaldiko kontzeptu kultural orokorra, hau da, euskaldunarena, hizkuntzari lotua, baztertzen delarik.

Honela abertzaletasuna hemen, benetako edukin edo kontenidoaz hustuaz doa; Euskal Herria vaskoen herri den «Euzkadi deseuskaldun» bat bihurtzen delarik. gure izatean kontzeptu geografikoak azidentalistik dira, zeren-eta gure herriaren pentsakeran tokiak eta arrazak baino **hizkuntzak edo euskarak** eduki baitu esanahi nagusia, «euskalduna» (euskara-duna- hitzak adierazten duen bezala.

Gure herrian «euskal komunitatea» da (ez «vaskoa») egoera hau bereziki sentitzen duena; euskaraz ez dakienak, jeneralean, ez du, azken finean, sufritzen, gure hizkuntzaren marjinazioa; eta benetan sufritzen duen vaskoa, azkenean euskaldun egiten da noizpaitean.

Hori guztia dela-ta, amnistiaren eta beste borroka politikoen alde sortu diren «gestora» delakoen antzera, euskararen aldeko «talde eragileak» sortu behar direla pentsatzen dugu, euskara espezifikoki heriotzatik salbatzeko; hemengo «alderdi abertzaleek», zoritxarrez, betekizun hori gehien batean ahaztuta dutelako.

Talde horien izena «**EUSKAL HERRIAN EUSKARAZ**» elkarteak izango da, eta puntu minimo hauetan oinarrituko dira:

- a) Elkarteen izaera berezia, erreibindikatzailerik edo borrokatzaile izango da. Ez dira mogituko, beraz, kulturaren edo teknikaren munduan erreibindikazioa eta borrokaren mailan baino; nahiz-eta, jakina, osoki apoiatu eta ontzat eman euskal kulturaren ekintza.
- b) Erreibindikapen eta salaketa hori ekintza praktikoetan azalduko da. Adibidez: pintaketa publikoak, erdara hutsean dauden izenburu eta bide-seinaleen borroketak, mitin eta asanbladak, udal-batzarretan euskara protestaz eskatuaz, gose-grebak, entzerronak eta manifestaldiak euskararen alde, etab.
- d) Elkarte, hauek autonomoak izango dira edozein partidu politikorekiko, eta barruan ez da ideologi-diskriminaziorik egongo. Alderdi politikoetako buruzagi-karguak dituztenak, dena dela, ez dira elkarte hauetako zuzendaritzan egongo.
- e) Elkarte hauetan dauden partaideek, norberaren egoeran eta partiduetan, euskararen marjinazioa salatzeke borroka gogorra egingo dute, diglosia «protesta»ren bitartez gainduaz.
- f) Euskara izango da Elkarte hauen hizkuntza egiazkoa eta faktikoa.
- g) Euskararen minimoak eskatuko dira gutienez (hau da, %27-aren kopurua erabiltzea) batzar, komunikabide, mitin, eta abarretan; tokian tokiko proportzioa, dena dela, beti kontutan hartuz.
- h) Elkarte hauek elebitasun edo bilinguismo-egoera, guztiz iragankor edo transitorioa dela adierazten dute; bi hizkuntza elkarren ondoan bizi direnean, benetako orekarik ez baita ematen. Luzarora ezin daiteke bilinguismo iraunkor eta faktikorik eman; baina, gaur gaurkoz, benetako elebitasuna eskatzen dugu.
- i) Jakinaren gainean gaude, bestalde, elebakar erdaldunek, ia beti, euskalduna bera «erdal monolingüe» bihurtzen dutela: bai kalean, bai elizan, batzarretan, eta abarretan. Diglosia gaintzeko, elebakar erdalduna elebidun bihurtu behar da; eta hau lortzen ez den bitartean, gaurko zapalkuntza salatuko dugu ekintza praktikoaren bitartez.

1981: —**Urtarrilaren 12an** errenteriko lau gazte epaitzen dituzte erdaraz zeu den errotuloak ezabatzeagaitik.

— **17ean** Donostiako udaletxean 6 orduko egon aldia euskararen egoera aztertzen, eta irten bideak prestatzen.

—**Otsailaren 21an EHEko** 50 lagunek Radio Nacional de España sartzen dira, Irratiek euskarari zer garrantzi ematen dioten azaltzeko asmotan. olizia azaltzen da eta denak komisariara eramaten ditu, beranduago L.M. Mujika eta Txilardegi bakarrik geratuko dira barruan.

Egun berean Gasteizen, Arabako Taldeak udaletxeak euskararen alde hasiera batean emango zue dirua, eskatzeko manifestaldia: 3.000

katalunia eta bere hizkuntz faktorea...

Katalunia bi erataru uler daiteke, Katalunia HANDIA (Paisos Catalans delakoak gisa, barnean Rossellon, Valentzia eta Balears sarturik) eta Katalunia Printzipatua gisa. Guztiz zilegi da hizkuntza eta kultura aldetik KATALUNIA HANDIAZ mintzatzea, ezen-eta hizkuntza bizirik eta hedaturik baitago aipaturiko herrialde guzti horietan. Bestalde kontutan izan, Andorran katalanera ofiziala dela eta bertan 19.000 bizilagun finkatuta daudela. Baita ez ahaztu Aragoiko zenbat herritan katalanera mintzatzen dela.

Desberdintasunak, nahiz -eta dudagabeko hizkuntz batasun baten barnean gertatu, Paisos Catalans —horien loturak areagotzen doaz.

Azken zifren arabera katalanera 6.000.000 milioetaz mintzatua da, eta agian, 7.000.000 Corominas-en aburuan.

Galizian ez bezala, burgesiak hemen ez dio muzin egin katalanerari; medikuek, teknikariek, peritoez etab. ez dute konplexurik bere lanbideetan etxeko mintzaira erabiltzeko. Alabainan goi-burgesiak sarri-askotan zapuztu egin zuen hizkuntza nazionala, zentralismoaren gurdia lotuaz.

Katalanera goputz sozial bezala nahiko indartsu bizi da; etorkizunari dagokionez (dentsitate aldetik) ez dagokio euskarari bezalako larridurairk. Unibertsitateen zenbait gai emateko erabilia da; teknik hizkera sortzeko gureak bezin nekeak ez ditu izan, ezen-eta erromantzea baita, eta gaztelanian egina nolabait baliogarri zaio.

Ala ere, etorkinen edo emigrazioaren faktorea han ere negatibo gertatu da hirburuetan, batez ere. Etorkin-multzo aunitz, frankismoak lagunduta, ghetto gisa gaztelaniar jarraitu du, eta ghetto horiek, noski, hizkuntza arrotzaren bul-tzatzaile eta katalaneraren ahulgarri bilakatu dira. Beraz, Kataluniara iritsitako etorkinetatik hiruren bakarra bihurtu da elebidun. Etorkinen seme-alabak %-eko 93-an gaztelaniaz mintzatzen dira bere familietan, nahiz —eta batzuk katalanera jakin. Bartzelonako populazio gaur egun, konkretuki, %40 bakarrik da katalana. Beraz, Bartzelonan milo erdi bat gaztelaniar elebakarra da.

Bestalde, kontutan izan Valentziako erreinu guztian ez dela katalanera aintzinatik hitz egiten. Gaztela eta Aragoa jotzen duten zenbait lurretan gaztelania aspaldikoa da.

Katalanaren literaturaz ez gara luzatuko, ezen-eta nahiko ezaguna baita bere aintzinako bizia, nahiz-eta XVII eta XVIII mendetan, gurean eta bestetan bezala, ziharo lur jota egon. Bere bezpikundea erromantizismoarekin bat dator, garaldi ederra emanaz XIX eta XX mendean.

Halata guztiz, kalatanerak ez du gerora begira bide erreza gaztelaniar inperialismoak telebista, irrati eta beste mila bidez ahuldu, zokoratu eta hertsitu egiten duelako. Azkenaldi honetan zenbait intelektual jende urduri dago bere etorkizunaz. Gure ustetan kataluniarrek ere ezin daitezke optimismo zozo bategan lotan egon.

Gure etsaiek badakite hori ongi asko. Ikus bestela, petral bezain zehatz, berriki esana: «Resulta evidente para el gobierno la perentoria necesidad de garantizar el uso y la enseñanza del idioma castellano en todo el territorio nacional» (Egin. Martín Villa defendiendo la ley de armonización. Pleno del congreso de los diputados, 26.3.81). Fonemaz edo sintagmaz ez da ari, erabilpenari buruz baizik. Guztiz egokia guretzat: dagokion lekuan euskara hitza sartuz gero. Horixe da, hain zuzen, guk behar duguna: Euskal Herrian euskararen erabilpena ea irakaskuntza garantizatzearen ezinbesteko beharra onartzea.

Euskararen etorkizuna ezin bait liteke utzi borondate onaren mende, bihozkada eta gutxi batzuren sakrifizioen esku. Era razional eta zientifikoz antolatu beharra dago, espontaneitate hutsean gelditi ez dadin.

Gure ustez eta sarritan adierazi dugun bezala, euskararen plangintza litza-teke erabilpenaren dinamika hori sortzeko tresna, hau da, ekintza-programa argi eta zentzuzkoa.

Plangintza bat burutu ahal izateko ordea, beharrezko diren elementuak, programakuntzaren oinarriak, alegia, ezinbestekoak dira. Hala nola:

- 1.— Errealitatea, egungo egoera konkretua, ongi ezagutzea
—Non gauden jakiteko.
- 2.— Helburuak markatzea: berehalako, epe motzerako, epe luzerako.
—Nora iritsi nahi den.
- 3.— Bitartekoak izendatzea edo eta helburu horiek lortzeko zer egin behar den erabakitzea.
—Zein bide hartu behar diren.
- 4.— Egin beharreko diren gauzetan lehentasunak edo prioritategi erabakitzea.
—Lehentasunak
- 5.— Zein errekurtsu edo baliabide beharko diren ekintza horiek aurrera eramateko ekonomi aldetik, pertsona aldetik, erakunde aldetik.
—Errekurtsuak
 .Ekonomi
 .Pertsona
 .Erakunde
- 6.— Lortutako erresultadoen kontrola. jarritako epeak bete diren ala ez aztertzea.

Hauek dira plangintza osoaren elementuak eta hauek dira, baita ere, plangintza osatzen duten arlo edo esparru bakoitzean kontutan hatu behar direnak.

Ekintzak, kanpainak, programatu behar dira arlo bakoitzean, kanpaina arteko koordinakuntza lortu eta arlo linguistikoaren arteko ekintzak artikulatu. Ekintza guzti horiek bilduko lituzke plangintzak.

Euskararen plangintza esatean adierazi nahi dugu, hizkuntzaren esparru sozial edo arlo guztiak hartu behar dituela eta Euskal Herri osoan.

Alde batetik, euskarak abiada eman behar dio, betidanik sistematikoki ukatu zaizkion eremu linguistikoetan, euskararen erabilpenaren prozesuari normalizazioruntz, hots:

- IRAKASKUNTZAN
- ADMINISTRALGO PUBLIKOAN
- KOMUNIKABIDEETAN
- ZERBITZU PUBLIKOETAN

Arlo guztietan eta bakoitzean euskara hizkuntza «normala» bilaka dadin; hau da, normalki erabilia, eta ez bigarren edo hirugarren mailako hizkuntza marjinatua eta baztertua, gaur egun gertatzen den bezala.

Bestalde, dinamika hori sortuko duen plangintza horretan kontutan hartu behar dira, hizkuntza egoera ezberdinetako lurralde edo area linguistiko guztiak, hala nola: erabat eraldunduak aurkitzen diren lurraldeak, ukipen area edo erdara nagusitzeko arriskuan aurkitzen direnak, area hiritartuak edo bereziak, eta area euskaldunak; eskualde bakoitzean zer egin erabakitzeko bakoitzari dagokion tratamendu egokiena emateko. Beraz, prozesu bakar baten dinamika ezberdinak.

Horregatik plangintzaren proiektuak eskualdeko antolatu behar lirazke. Erabilpenaren dinamika hori, eskualde mailan sortu behar litzateke. Ordezkapen linguistikoeko fenomenua, aleka hartutako udaletan baino areago, «eskualde naturaletan» jazo izan delako. Arrazoi bategatik: herri baten oinarritzko beharrak, hor aurkitzen dutelako erantzun osoa: lana, irakas-kuntza, olgeta eta zerbitzu sanitarioak adibidez. Gertaera linguistikoa, gertaera sozial bat denez, udal mailan baino gehiago eskualdekoan planteatzen baita. Horrexegatik kontu handia izan behar da plangintza egiterakoan; izan ere, goitik beherako plangintza antzu gerta baitaiteke. Egia esan, dekretuok, behar beharrezko izanik ere, euskararen erabilpenaren dinamika ez dute sortuko; dinamika hori oinarrian sortzen ez bada. Dinamika horren arabera, behetik gorako presio soziolinguistikoaren eraginez, euskararen erabilpenaren normalizaziorako prozesuaren urratsak burutuko dira.

Jakina da prozesu linguistiko alde bietariko norantza ukan dezakeela: ateratzea edo normalizatzea. Historiak erakusten duenez, hizkuntza baten egoera ez da itzuli-ezina.

Bestalde badakigu baita ere, bilinguismo sozial iraunkorra, Euskal Herriko egungo egoeran, kimerikoa dela, biztanle guztiek arreta linguistiko bera jartzen ez duten artean, behintzat, eta denei bi hizkuntzen ezaguera-maila berdina ematen ez zaien artean. Hauxe da elebitasuna eskainiz, marginazioetat hitzegiten digutenen ideologiaren tranpa: Euskara eta euskaldunok beti diskriminatuak gelditzen gara, elebitasun erreziproko-rik ez dugunez. Ezin gara, beraz, nolana hiko bilinguismoaren eraganean erori.

Izan ere, Euskarak, berarekin batera bizi diren erderek
(Gaztelera-Frantsesera) berdintasuna izatea nahi baldinbada,
hizkuntza horiek betetzen dituzten hizkuntza espazio guztiak
betetzera iritsi behar du, hots: euskararen erabilpenaren norma-
lizazioa. Bestela, egoera degradatuz joango da, elebakartasun
batetara heldu arte azkenik (erderenarena).

Indar berdinekoak diren hizkuntzak bizi daitezke, soilik,
osasuntsuki herri batean. Euskarak guzti hori lortzen ez duen
bitartean, ez dago berdintasunik, ez demokraziarik. Zapal-
kuntza eta izkuntza kolonialismoa zutik dirau. Eta jakina de-
nez, egoera honetatik ezingo gara irten hizkuntzaren normaliza-
zio bideetan abiatzen ez garen bitartean.

Gure ustez, Euskal Herrian Euskaraz, dei zabala egin
behar luke euskararen alde PRAKTIKAN jokatu duten Euskal
Herriko talde guztiei, hala nola: Euskaltzaindia, UZEI, Ikasto-
letako Federakuntzak, Irakasleen Elkarte, Euskal Eskola...
eta egoki erizten dion guztiei, txostena eztabaidatzeko eta de-
non artea, euskararen erabilpenaren noramalizaziorako herri-
koi proiektu bakarra burutzeko. Ondoren praktikara eramango
duguna.

EUSKARA EGITEN DUGULAKO EUSKARAK EGITEN GAITU EUSKALDUN

Tolosan, maiatzaren 9an.

«euskal herrian euskaraz» taldearen akintza aipagarri batzu

1979: —Durangoko azokantaldearen aurkezpena

—**Abendua: 1**— Donostian Eusko Kontseilu Nagusian itsaldia, euskararen normaliza zioa lortzeko plangintza bat eskatuaz.

2— Nafarroako diputazioan itsaldia, euskaraen ofizialtasuna eskatzeko.

3— Hendaian lau gazte CRSak arrapatzen uzte erroto-
loak euskaratzen ari zirelarik: 150.000 Pta multa
(1980-3-13)

1980: —**Otsailaren 15ean** Donostiako udaletxeko plenoan, bilinguismoaren elebitasun edo bilinguismoaren aplikazio eskatzen da.

—**Martxoaren 19an** Iruñean Euskara nafar hizkuntza manifestaldian: 20.000 perts.

—**Apirilaren 19an** Donostian euskararen aldeko manifestaldian: 15.000 pert.

30ean Nafarroko diputazioan sartu zirenei epaiketa: 100.000 pta. ez ordaintzeagatik autoak bahitzen dizkiete.

—**Ekainaren 4ean** Euskara hizkuntz ofiziala manifestaldia Bilbon: 10.000 pert.

—**Urriaren 12an** Sei partaide euskaraz deklaratzegaitik epaituak.

—**Urriaren 20ean** Gipuzkoan 1.500 erdaraz zeuden erroto-
tulo ezabatu-
zen dra.

—**Abenduaren 26ean** Gasteizen, ertzainari euskaraz hitzegiteagatik, Kastresana detenitzen dute.

- j) Elkarte hauen ekintza Euskal Herri guztira zabalduko da; hau da: **IPAR ETA HEGO EUSKAL HERRIRA**: eta tokian tokiko elebitasuna aterako da aurrera.

EUSKAL HERRIAN EUSKARAZ» Elkarte hauen azpian, euskadi **EUSKAL HERRI** (euskararen herri) benetan bihurtzeko asmo nagusia dago.

Gaurko egoeran euskararen aldeko minimoak ez dira betetzen. Euskararen presentzia komunikabideetan, irakaskuntzan (gaur EGB-an bakarrik dago euskara, Euskal herriko eskualde batetan bakarrik, eta erdal zonaldean euskara lotsagarriro «voluntario» utzi delarik), eta administraritzan %30 inguru lortu arte (gaur %6 inguruan dabilelarik) ez dugu amore emango.

Jakitun gara denok: ez dago euskal herririk, eta are gutxiago **EUSKAL NAZIORIK, EUSKARARIK GABE**. Beste abertzaletasun mota guztiak akzidentelak eta ustelak dira; eta guk, geure eskubideetan zauriturik, gogorki erantzungo dugu.

EUSKARARIK GABE, EUSKAL HERRIRIK EZ.

Durangon, 1979ko Azaroaren 4-an.
«**EUSKAL HERRIAN EUSKARAZ»** Elkarteek.

OHARRA: Prentsaurrea: Kurutziaiga Ikastolan, 1700 etan
Barne-biltzarrea: Kurutziaiga Ikastolan, 1200 etan

euskara normalizapen bideetan

1.975 urteko egoera azalduz, Euskaltzaindiak argitara eman zuen Euskararen Azterketa Soziolinguistikoaren arabera, urte horretan Euskal Herrian, Ipar eta Hego, bizi ziren 2.784.320 biztanleetatik 632.301 ziren euskaldun, beraz %22,7 bakarrik.

Zenbaki hauen aurrean lehen inpresioa zera izan daiteke: Euskal Herrian gutti garelara euskaldun, alegia

Azken gizaldietan eta bereziki joan diren urteetan euskarak aurkitu dituen eragozpen eta oztopo edo jasan behar izan dituen erasoak kontutan hartuz gero, ordea, hain motza dirudien kopuru hori harrigarria bilakatzen dela aitortu behar.

Izan ere, horrenbeste aldiz kanpotik eta etxe barrutik ere bai, hil-ez kilak jo ondoren, harrigarria baita euskarak bizirik nola iraun (ahal izan) duen.

Jakin, badakigu, euskarak izan duen oinarrizko sostengu bakarra famili bidezko transmisioa izan dela eta euskararen iraupena gurasoetatik seme-alabetarako transmisioari zor zaiola. Izan ere haurtzaindegiak, ikastolak, euskal eskolak, eta gainontzeko euskaratze-bideak hedatu diren arte, hori izan da belaunaldi gazteek euskara ikasteko eduki duten bide bakarra. Egun, euskararen transmisioa, herriak sortu dituen bide guzti horietatik gertatzen da. Euskara biziko bada bide horiek sendotu eta zabaldu egin behar ditugu. Bide berri horiek esker, euskararen irakaskuntza eta ezagupidearen dinamika bat sortu eta sendotu baita gure herrian.

Baina gauza bat da euskara ezagutzea, jakitea, eta beste bat eguneroko bizitzan (etxean, lagun artean, dendetan, leku publikoetan, lantokietan, irratitelebistan...) erabiltzea. Jende askok, nahiz euskara jakin, ez du erabiltzen ingurua erdalduna delako eta ohiturarik ez duelako. Eguneroko gertaera dugu zoritxarrez: ikastoletako haurrek eta gazteek, euskara jakin badakite, baina ezin dira bizi euskaldun, euskara erabiltzeko girorik ez bait dute, ez etxean, ez kalean, ez jolas-lekuetan e.a.

Ezagutzen ez den hizkuntza erabiltzea, ezinezkoa da. Halaber, erabiltzen ez den hizkuntza, hiltzen da, bizirik iraunarazteko hiztunik ez duelako. Izan ere, euskara ez jakin ala jakin eta ez erabiltzeak, ondorio berbera dakar: euskararen heriotza. Erabiltzen ez den hizkuntza ezin baita luzaro bizi. Horregatik, hau da gure lehen helburua: **EUSKARAREN ERABILPENAREN DINAMIKA BAT SORTZEA**. Euskara erabiltzeko ohitura sortu eta aukera eman, euskara dakien jendea euskaraz hitzegiten jar dadin, hots, ezagupide indibidualaren dinamikatik abiatuz, dakienak erabili besteei erabilarazteko, horrela giroa aldatuz, erabilpen sozialaren dinamika sortu.

galizieraren ikuspegi bat...

Galiziar hizkuntza erromaniar hizkera delarik mendebaleko mintzairatan, portugalerarekin bat, enbor berezia egiten du. Galiziak 2.676.000 bizilaguneko jendetzea dauka.

Galizierak barne mugetik haruntz Leon-go lurra ere hartzen ditu, Ponferrada eta Bierzo-ko lurretan.

Alienazio guztien gaindik galiziarren baitan geroz-eta gehiago zapalkuntza kultural baten koizentzia sortzen dator XIX mendetik hona, bereziki. XV mendea ondoren galaiko-portugaleraren batasun linguistikoa zatikatzen hasten da, 1640 urtean lotura politikoa zeharo desegiten delarik.

Galiziako zuzendari klasea aspaldidanik gaztelaniartua dago, ez ordea behe klasea. Beheko herriak hizkuntza mantentzen du halanola, diglosia eta prestigio-ezaren prozedura alienatzaile guztien gain. Galizian 2.000.000 miloe mintzatzen dira galizieraz. Beraz, Euskal Herrian euskararen egoera baino askoz hobea da biologikoki, behintzat. Esan beharrik ez dago, ala ere, gureak, agian, gaur galizierak baino prestigio gehiago duela, ezen-eta hiri giroan eta jauntxoan artean galizierak zapuztua jarraitzen baitu nolabait; liturgian, adibidez, hizkuntza erabiltzen hasi zirenean zenbait herrietan protestak izanziren halako «jerga» aldarean erabiltzen zelako.

Galiziera diglosia sufritu duen eta sufrizenduen hizkuntza garbai da. Beraz, nekazari eta arrantzale mundua da, gehienik, mintzaira mantentzen duena, eta kopurua osorik hartuta, esan daiteke Galiziako jendetatik %eko 80-ak hizkuntza badakiela.

Gaztelaniaren erabilpena klase diferentziaren ezaugarri izan da, beraz, hiriko burgesiak eta profesio-jende zenbaitek gaztelania erabiltzen baitu, nahiz-eta sarritan galiziera jakin.

Bestalde, kontutan eduki behar dugu, literaturari dagokionez, galizieraren erabilpena aintzinakoa dela. Hor daude Alfontso X-naren Cantiga-k. Galaiko-portugalerak XV mendean goraldia ezagutzen du, poesian baitipat. 1530 ematen da galizerazko produzkoaren goi-muga bezala, hots, Camoës-en aroan. Berriri «lore jokoak» 1861 hasten dira, bitartean 330 hutsunea emanaz. Zoritxar urtean, galiziera etzen erabili (euskara hemen sermoi eta eliz-liburutan bezala) liturgian. Beste erpin bat Rosalia de Castroren poesigintza da.

1936-ko estatutuak galizieraren oficialkidetasuna proklamatzeko zuen, eta funtzionarioei galegoz mintzatzea eskatzen zitzaien. Lehen mailako irakaskuntza (bai ofiziala, bai pribatua- elebidun deklaratu zen.

Gaur egun guk etxean ditugun kontraesanak ere galiziarrek berean dituzte. Politikariek ez diote arreta handirik, multzoki hartuta behintzat, alabainan intelektual, unibertsitari eta kulturadun eremu eta erakundeetan geroz-eta gehiago onartua eta erabilia da. Han ere intelektual aunitzek garbi daukate Galiziaren muina «hizkuntzari esker» ematen dela, eta hizkuntzarik gabe «Galiziarik ez dagoela».

euskararen egoera ez da bakarra

Behin eta berriz gauza bera entzun ondoren, sinetsi egiten da azkenean. Lelo horietako bat, hain zuzen, euskararen egoerari omen dagokion bitxikeria: kasu hori bakarra omen da ia-ia munduan.

Hots, Europa-tik irten gabe (eta Europa-tik kanpora zer esanik ez!); euskararen kasua ez da bakarra, eta ez gutxiagorik ere. Arriskutan dauden hizkuntza zapalduak, asko eta mota guztietakoak baitira.

Badaude, alde batetik, Estatu batetan (edo gehiagotan) ofizial izanik ere, hemen edo han suntsitzeko arriskutan dauden hizkuntzak. **Nederlandera**, esate baterako, Holandan hizkuntza ofiziala izanik, eta Belgikan ere fransesarekin batera maila berean egonik ere, Frantzia-ko eskualdean (Lille, Hazebrouk) erabat gaitzekotan dago: paperei dagokionez herrialde horietan bizi diren, frantsesa behar baitute edozertarako, eta sekula ez nederlandera.

Era berean, Frantzia (eta bestetan) ofiziala den **frantsesa**, berehala gaitzekotan agertzen zaigu beste lekutan: Italian bertan, esate baterako, «Aotsa» deritzon eskualdean, gero eta italiartuado. Eta, era berean, Quebec-en nagusitzen ari bada ere, USA-ko «Louisiane» delakoan gaitzen ari da oso azkar. **Alemana**, Austrian, Suizan eta bi Alemanietan lege-hizkuntza ofiziala, koloka dago «Adigio» deritzon eskualdean (Italian, beraz). Eta **sueziara**, hizkuntza ofiziala Suezian, ofizialkide baizik ez da Finlandian; eta atzerakada handia jasan du mende honetan (%6 bakarrik mintzo, nahiz ez ahulenak eta txiroenak Finlandia elebidun horretan). **Portugesa** ofiziala da Portugal-en eta Brasil-en; baina Galizian ez, nahiz jatorriz hango hizkerak haurride izan, eta gaur berean guztiz antzekoak.

Kasu horietan guztietan, dena dela, hizkuntza «batua» finkatua dago; eta **hizkuntza bera** ez dago arriskutan. Baliteke frantsesa Aostan gaitzea; baina **hizkuntza** ez litzateke galduko.

Euskararen egoera, beraz, eta eskualde «extraterritorial» horietako hizkuntza egoera, ez dira oso antzekoak.

Beste hizkuntza batzuk, aldiz, eta ez euskarak bakarrik, ez dute inon **ofizialtasunik** batere; edo, baldin badute ere, hizkuntzaren eguneratzea eta modernizatzea (hizkuntzaren «batua», hitz batez) egingabe daude.

Ez du honek gauza handirik ikusi behar hizkuntzaren tamañarekin.

Feroera (Feroe uharteetako hizkera) 35.000 bizilagunek baizik ez dute erabiltzen; baina erabat normala da han, goitik behera erabilia, eta dinamarke-rari guztiz nagusitu zaio. Eta hau ez da euskararen kasua.

Islandiera, bide beretik (200.000 lagun uhartean), hizkuntza **txikia** da, hiztunen kopuruari dagokionez; baina normalizatua da han, eguneratua, «batua», eta guztiz bizia eta normala islandiarren artean. Eta ez dago arriskutan.

Are gehiago: **Eskozia-ko gaelikoa** (Irlanda-koaren lehengusu propioa) oso galduta dago Eskoziako lurralde nagusietan. Baina Mendebaldeko uharteetan bizi diren 80.000 eskoziarrek, egunero erabiltzen dute.

Feroen, Islandian, Eskoziako uharteetan, nahiz egoera desberdinetan egon, **bertako diglosia** txikia da. Alegia, bertakoentzat **beharrezkoa** da feroera, islandiera edo gaelikoa. Eta galtzeko arriskurik ez dago, ez handiegirik bederen. Hizkuntza **txikiak** dira; baina, han bertan, ez dira hizkuntza **diglosikoak**.

Irlanda-ko gaelikoa, aldiz, nahiz «ofiziala» izan, erabat diglosikoa da: alegia, **ez du gizarte-baliorik**. Gaurko Irlandan, ingelesa da beharrezkoa, baina gaelikoa sekula ez. Eta galdutzat eman daiteke; oraindik ere Mendebaldean dauden 25.000 gaeliko-dunek ingelesa behar baitute edozertarako. Eta gaelikoa eskolan, eta latina bezala ikasi dutenek, ez baitute ezertarako behar; guk ikasi genuen latina ezertarako behar izan ez dugun bezala.

Gauza berbera gertatzen zaie **Bertguako bretoinei**: diglosi betean, bertoineri: diglosi betean, bretoinera berehala galtzeko bidean sartu da. Baina ez hizkuntza zeltikoa delako: Hazebrouk-eko nederlandera, Belgikan bertan bizitzia, ezin azkarkiago ari da Fraitziako partean hiltzen.

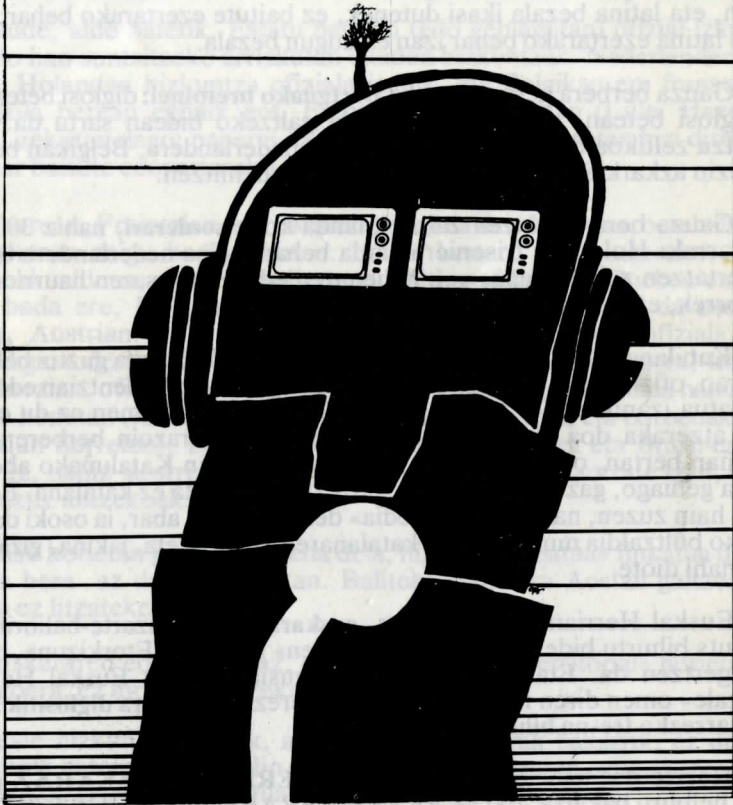
Gauza bera gertatzen zaio Holanda-ko **frisonierari**, nahiz 300.000 izan frisondarrak: Holandan frisoniera ez da behar, baina nederlandera bai. Gauza bera gertatzen zaie **Zerdañarrei**: italiaren edo frantsesaren haurride den hizkera horrek, ez du funtzio sozialik; eta galtzera doa.

Katalana izan daiteke kasu harrigarri bat. Ofiziala eta guztiz beharrezkoa Andorran, ofizialkidea baizik ez da Kataluñan (baina ez Valentzian edo Baleanetan). Batua izanik ere, galtzekotan dago Rosellon-en (hemen ez du ezertarako balio), atzeraka doa Valentzian eta Baleanetan, arrazoin berberengatik; eta Kataluñan bertan, oso kezkatu agertzen zaizkigun Kataluñako abertzaleak: gero eta gehiago, gaztelania baita beharrezkoa han, eta ez katalana. Egun haue-tantxe, hain zuzen, nahiz «mass media» delakoak, eta abar, ia osoki daudelarik, sekulako bultzaldia muntatu dute katalanaren etsaiek; eta, jakina, **gizarte-balioa** kendu nahi diote.

Euskal Herrian, jakina denez, **euskarak** ez du gizarte-baliorik; eta folklore huts bihurtu bide da indar «abertzaleen» pratikan. Etorkizuna, beraz, oso beltz agertzen da. Eta gaurko batalla nagusia hau da: Euskal Herrian, eta «abertzale» omen diren instituzioetan oso bereziki, **euskara diglositik ateratzea**, eta beharrezko tresna bihurtzea.

Horixe da, hain zuzen, EUSKAL HERRIAN EUSKARAZ mogimenduaren helburu bakarra: EUSKARAREN ERABILPENA BULTZATZEA, eta erabilpen hori frenatzen duten indar guztiak («abertzale» izenekoak edo ez) taigabe salatzea.

GABONETARAKO IRRATIA/TELEBISTA EUSKARAZ

EUSKARAZ!

KONPOSAKETA ETA FOTOLITOAK
ORTZADAR